# Rynek usług płatniczych w Polsce – raport z grudnia 2020 r.

## I. Rozliczenia pieniężne

Pandemia koronawirusa bez wątpienia wpłynęła na życie każdego człowieka. Zmieniła także niebagatelnie zwyczaje płatnicze Polaków. Stworzyła niepowtarzalne warunki do akceleracji realizacji planowanych już wcześniej przedsięwzięć w sektorze usług płatniczych. Jeszcze nigdy dotąd rozwój metod dokonywania płatności bezgotówkowych nie przebiegał tak szybko.

Sprzyja temu niewątpliwie wzrost liczby użytkowników korzystających z e-bankowości. Obecnie takich użytkowników jest aż 19,43 mln. Natomiast aż 37,99 mln klientów indywidualnych banków posiada umowy umożliwiające dostęp do usług bankowości internetowej.

Omawiając kwestię rozliczeń płatniczych, należy oczywiście przedstawić sytuację zarówno w zakresie rozliczeń gotówkowych, jak i bezgotówkowych. Niemniej podkreślić trzeba znaczący wzrost udziału płatności bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji. Co więcej, Polacy pozytywnie oceniają dostęp do płatności bezgotówkowych w swoim otoczeniu.

### 1. Rozliczenia dokonywane gotówką

Pandemia odcisnęła piętno na obrocie gotówkowym. Pieniądz gotówkowy poza kasami banków osiągnął na koniec czerwca 2020 r. wartość 283, 2 mld zł. Wartość ta wzrosła o 31,8% w stosunku do czerwca 2019 r.

Wzrost wielkości pieniądza gotówkowego w obiegu został spowodowany zachowaniem ludności w obliczu pandemii. Po pierwsze, pojawiły się obawy o dostępność placówek bankowych w czasie pandemii oraz o utratę dostępu do oszczędności. Ponadto zaczęto wypłacać gotówkę, ponieważ spadły stopy procentowe lokat, co z kolei zostało wywołane obniżkami stóp procentowych.

### 2. Rozliczenia dokonywane bez użycia gotówki

Płatności gotówkowe wykonuje się poprzez polecenie przelewu, polecenie zapłaty, czekiem rozliczeniowym bądź kartą płatniczą. W I półroczu 2020 r. odnotowano wzrost

transakcji pleceniem przelewu o 6,4%, ale jednocześnie znaczący spadek liczby transakcji poleceniem zapłaty – o 36,7% w stosunku do poprzedniego półrocza.

W zakresie liczby wydanych kart płatniczych zanotowano w I półroczu 2020 r wzrost o 0,8% w stosunku do poprzedniego półrocza. Karta płatnicza była najczęściej wykorzystywanym przez posiadaczy rachunków bankowych instrumentem płatności bezgotówkowych, za pośrednictwem której zrealizowano ok. 62,6% wszystkich transakcji bezgotówkowych. Dalsze dane dotyczące kart płatniczych będą rozwinięte w sekcji II raportu.

# II. Karty płatnicze

## 1. Kategorie kart w liczbach

Z końcem II kwartału 2020 r. znajdowało się na polskim rynku 43,3 mln kart płatniczych. Jeszcze pod koniec III kwartału 2019 r. były to 42, 9 mln. Można tu dostrzec wyraźną tendencję wzrostową.

### a. Karty debetowe

Karty debetowe umożliwiają dokonywanie zakupów lub wypłatę gotówki tylko do wysokości środków zgromadzonych na rachunku bankowym. Transakcje wykonywane przy użyciu kart debetowych są autoryzowane, tzn. że przy każdym użyciu karty weryfikowana jest karta płatnicza i posiadacz karty, najczęściej przez podanie kodu PIN, oraz dostępność środków zgromadzonych na rachunku bankowym. Karty debetowe są wydawane przez większość banków w pakiecie do każdego otwieranego rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego.

W II kwartale 2020 r. liczba kart debetowych wyniosła 35 mln sztuk, czyli w porównaniu do kwartału poprzedniego zwiększyła się o 296 tys. – wzrost o 0,9%. Tendencja wzrostowa liczby kart debetowych utrzymuje się na rynku polskim od dłuższego czasu. Udział kart debetowych w ogóle wydanych kart na koniec II kwartału 2020 r. wyniósł natomiast 80,8%.

### b. Karty kredytowe

Drugimi najbardziej popularnymi kartami płatniczymi są karty kredytowe. Umożliwiają one posiadaczowi skorzystanie z oferowanego przez bank limitu kredytowego. Zazwyczaj banki wyznaczają termin, w ciągu którego klient może dokonywać płatności, korzystając

z nieoprocentowanego kredytu. Gdy klient nie spłaci zadłużenia w wyznaczonym przez bank terminie, zaczynają być naliczane określone w umowie między bankiem a klientem odsetki. Posiadanie karty kredytowej nie wiąże się z koniecznością otwarcia rachunku bieżącego w banku wydającym kartę kredytową.

Na koniec czerwca 2020 r. łączna liczba kart kredytowych wyniosła 5,5 mln sztuk. W I półroczu 2020 r. odnotowano spadek liczby wydanych kart kredytowych o 4,3%. Udział kart kredytowych w ogólnej liczbie wydanych w I półroczu 2020 r. kart wyniósł natomiast 12,8%.

### c. Karty przedpłacone

Karty przedpłacone (ang. *pre-paid cards*) umożliwiają dokonywanie płatności z wykorzystaniem środków dostępnych na przypisanym do karty rachunku płatniczym. Przed użyciem karty rachunek ten należy zasilić środkami, np. poprzez polecenie przelewu zlecone w serwisie bankowości internetowej lub w formie wpłaty gotówki w oddziale banku.

Na koniec czerwca 2020 r. liczba kart przedpłaconych wynosiła 2,6 mln sztuk i była większa o 19,1 tys., zanotowano więc wzrost o 0,7%. Udział kart przedpłaconych w rynku kart pozostał na tym samym poziomie, co w poprzednim kwartale i wyniósł 6%.

### d. Karty obciążeniowe

Karty obciążeniowe zwane są również kartami typu „*charge*". Na karcie obciążeniowej przyznany jest określony miesięczny limit kredytowy do wykorzystania przez klienta. Rachunek posiadacza karty obciążeniowej jest później obciążany przez bank kwotą należności wykorzystania limitu kredytowego.

Na koniec czerwca 2020 r. liczba kart obciążeniowych wynosiła 202,5 tys. sztuk (spadek o 1,4%) i od marca br. zmniejszyła się o 2,8 tys. szt. Udział kart typu *charge* w rynku kart płatniczych wyniósł 0,5% (tak jak w poprzednim kwartale).

## 2. Systemy kart płatniczych

Banki przy emitowaniu kart współpracują z organizacjami płatniczymi, których wybór wyznacza możliwości i zasięg kart. Organizacje te udzielają bankom bądź innym instytucjom licencji na emisję, pozostając jednocześnie właścicielem symbolu oraz wszystkich praw z nim związanych.

Udział poszczególnych wydawców kart w rynku polskim:

a. Visa (51,2%);
b. Mastercard (48,1%);
c. Pozostałe (0,7%).

# III. Transakcje kartami płatniczymi

Karta płatnicza w I połowie 2020 r. była najczęściej wykorzystywanym przez posiadaczy rachunków bankowych instrumentem płatności bezgotówkowych. Za pośrednictwem kart płatniczych zrealizowano ok. 62,6% wszystkich transakcji bezgotówkowych.

## 1. Ujęcie ilościowe wykorzystania kart płatniczych

Z wykorzystaniem kart płatniczych, według danych banków, w II kwartale 2020 r. przeprowadzono przy użyciu kart płatniczych 1,483 mld transakcji (gotówkowych oraz bezgotówkowych). Porównując tę liczbę do tej z poprzedniego kwartału, liczba transakcji dokonywanych kartą płatniczą spadła o 6% (95, 8 mln). Dokonując porównania do danych z II kwartału roku poprzedniego, liczba przeprowadzonych transakcji zmniejszyła się o 7,9%. Ogólna spadkowa tendencja w wykorzystywaniu kart płatniczych w dokonywaniu transakcji może być spowodowana rosnącą popularyzacją bankowości elektronicznej i systemów płatności detalicznych, takich jak BLIK czy BlueCash.

## 2. Ujęcie wartościowe wykorzystania kart płatniczych

Wartość wszystkich dokonanych transakcji w II kwartale 2020 r. przy użyciu kart wyniosła 187,5 mld zł, co oznacza 3% spadek w porównaniu do poprzedniego kwartału. Jest to równocześnie o 6,7% mniej niż w analogicznym okresie roku ubiegłego.

Jednocześnie w związku z pandemią koronawirusa i zamknięciem części sklepów stacjonarnych wzrosła liczba i wartość transakcji kartami płatniczymi w internecie. Według danych agentów rozliczeniowych w II kwartale 2020 r. kartami płatniczymi w internecie zrealizowano transakcje na łączną kwotę 5 mld zł. Była to wartość większa aż o 941 mln zł niż w kwartale poprzedzającym. Zanotowano więc wzrost aż o 23%.

### 3. Wartość pojedynczej płatności kartą

Karta płatnicza została wykorzystana do realizacji płatności bezgotówkowych średnio 31 razy (w poprzednim kwartale było to 33 razy). Pojedyncza płatność bezgotówkowa wynosiła średnio 70 zł (w poprzednim kwartale 65 zł).

### 4. Ujęcie rodzajowe transakcji dokonywanych kartami płatniczymi

Do podstawowych transakcji, których można dokonywać przy użyciu kart płatniczych, należą:

- płatności w fizycznych punktach handlowo-usługowych;
- płatności w sklepach internetowych;
- wypłata gotówki z bankomatu;
- wypłata gotówki podczas dokonywania transakcji bezgotówkowej (tzw. *cash back*);

Ogół transakcji dokonywanych kartami płatniczymi można podzielić na gotówkowe i bezgotówkowe (w tym zbliżeniowe):

#### a. Transakcje gotówkowe

W I półroczu w zakresie transakcji gotówkowych dokonywanych nastąpiło kilka zmian. Po pierwsze, zmalała liczba bankomatów, przy jednoczesnym spadku liczby i wartości wypłat gotówki. Zmalała także liczba wypłat gotówkowych przy zastosowaniu usługi *cash back* (wypłat w sklepach). Po drugie, wzrosły wypłaty z bankomatów w ramach systemu BLIK z wykorzystaniem telefonu komórkowego.

#### b. Transakcje bezgotówkowe (w tym zbliżeniowe)

W I półroczu 2020 r. spadła ogólna liczba i wartość bezgotówkowych transakcji kartowych. W porównaniu do II półrocza 2019 r. liczba tych transakcji spadła o 8,5%, podczas gdy ich wartość o 6,4%.

Jednoczenie z badań Narodowego Banku Polskiego wynika, iż Polska należy do grona krajów o najwyższym poziomie użycia kart zbliżeniowych na świecie W Polsce na koniec czerwca 2020 r. było 37,6 mln sztuk kart zbliżeniowych. Na przestrzeni kwartału liczba kart zwiększyła się o 343 tys. sztuk, a udział kart zbliżeniowych w ogólnej liczbie kart płatniczych

wyniósł 86,8%. W I półroczu 2020 r. udział transakcji kartami zbliżeniowymi w ogólnej liczbie bezgotówkowych transakcji kartowych osiągnął poziom 92%.

Istotnym osiągnięciem II kwartału 2020 r. było podniesienie limitu płatności karty zbliżeniowej bez podawania kodu PIN z 50 zł do 100 zł. Tempo prac nad reformą było imponujące. Zmiana znacząco polepszyła komfort klientów przy dokonywaniu płatności w pandemii, podczas której korzystanie z płatności bezgotówkowych uległo zdecydowanej popularyzacji.

# IV. Terminale POS

Nawiązując do danych dotyczących transakcji zbliżeniowych wspomnieć należy, że od I półrocza 2019 r. 100% terminali w punktach handlowo-usługowych (POS – *point of sale*) jest przystosowanych do obsługi kart płatniczych z funkcją zbliżeniową.

### a. Liczba terminali POS

Z roku na rok znacząco rośnie liczba terminali POS. Między trzecim kwartałem 2015 roku a trzecim kwartałem 2019 roku liczba terminali zwiększyła się z 442,3 tys. do 867,7 tys., czyli nieomal podwoiła się. Nastąpił wzrost o ponad 96 procent.

Na koniec czerwca 2020 r. rynek polski oferował dostęp do 974,6 tys. terminali POS, czyli było ich o 26 tys. więcej niż na koniec marca 2020 r.

### b. Liczba akceptantów

Tempo wzrostu liczby akceptantów kart płatniczych było równie wysokie. Nastąpił także wzrost liczby punktów handlowo-usługowych, które są przystosowane do akceptacji kart płatniczych. Na koniec czerwca 2020 r. punktów tego typu było 707 tys., czyli więcej o 14,7 tys. (wzrost o 2%) w porównaniu do marca br. oraz o 64,2 tys. więcej w porównaniu do grudnia 2019 r.

Powyższe imponujące wyniki stanowią niewątpliwie w dużej mierze efekt działalności Fundacji Polska Bezgotówkowa, która odgrywa znaczącą rolę zakresie popularyzacji terminali w punktach handlowo-usługowych. Fundacja planuje doprowadzić do liczby 1,2 miliona

zainstalowanych terminali płatniczych do końca 2021 roku. Mając na uwadze wskazane wcześniej dane, wydaje się to jak najbardziej osiągalne. Sprzyja temu również pandemia koronawirusa. W badaniu przeprowadzonym przez Warszawski Instytut Bankowości aż 54% respondentów wskazało, że podczas pandemii koronawirusa częściej płacą karta lub urządzeniem mobilnym. Dostrzegają to przedsiębiorcy niedysponujący terminalami i planują w tym zakresie zmiany.

# III. Bankomaty

## a. Liczba bankomatów

Na koniec czerwca 2020 r. w Polsce było 22 166 bankomatów. W porównaniu do poprzedniego kwartału liczba bankomatów, tj. urządzeń umożliwiających jedynie wypłatę gotówki oraz recyclerów – urządzeń umożliwiających zarówno wypłatę, jak i wpłatę gotówki zlokalizowanych na terytorium RP, zmniejszyła się o 368 urządzeń w stosunku do danych za I kwartał 2020 r., co stanowi spadek o 1,6%.

## b. Wypłata gotówki

Dominującym typem transakcji realizowanych w bankomatach pozostają nadal wypłaty z bankomatów, które w II kwartale 2020 r. stanowiły 88% w całości transakcji bankomatowych. Jednakże udział transakcji wypłaty gotówki w bankomatach we wszystkich transakcjach bankomatowych zmniejsza się systematycznie. W ujęciu ilościowym w II kwartale 2020 r. w bankomatach na terenie kraju odnotowano 112,1 mln transakcji wypłat gotówki. W porównaniu do poprzedniego kwartału, liczba wypłat uległa zmniejszeniu o blisko 21,3 mln. Zanotowano więc spadek o 16%. Zaś w ujęciu wartościowym w II kwartale 2020 r. wypłaty gotówki w bankomatach opiewały na łączną kwotę 75,7 mld zł, czyli mniej o 7,5 mld zł niż w kwartale poprzednim – spadek o 9%.

Wypłata w bankomacie średnio wynosiła 675 zł, czyli była wyższa niż w kwartale poprzednim, w którym wyniosła 623 zł.

# IV. Systemy płatności

## 1. Systemy płatności wysokokwotowych

### a. SORBNET2

Pierwszy z systemów płatności wysokokwotowych – SORBNET2 jest najważniejszym z polskich systemów płatności. Są w nim rozliczane, w czasie rzeczywistym, operacje polityki pieniężnej, transakcje międzybankowe z rynku finansowego i wysokokwotowe zlecenia klientowskie, a także odbywa się rozrachunek innych systemów płatności. W SORBNET2 prowadzone są rachunki bieżące banków i dokonywany jest rozrachunek międzybankowy dla płatności w złotych.

W czasie trwania epidemii podjęto decyzję o zwiększeniu liczby tzw. sesji optymalizacyjnych w ramach kolejki zleceń z 3 do 6, a także o rozszerzeniu podglądu kolejki z 5 do 8 dni roboczych.

W I półroczu 2020 r. w systemie SORBNET2 nastąpił spadek liczby zrealizowanych zleceń o 6,5% przy jednoczesnym wzroście ich wartości o 8,7%.

### b. TARGET2

System TARGET2 to główny europejski system płatności. Stanowi platformę do obsługi płatności wysokokwotowych w czasie rzeczywistym w walucie euro. Z TARGET2 korzystają zarówno centralne, jak i komercyjne. W systemie TARGET2 odnotowano 3,1% spadek liczby zrealizowanych zleceń oraz 3,2% spadek wartości zrealizowanych zleceń.

Spadek zleceń nie dotknął jednak zleceń krajowych, dotyczył natomiast zleceń transgranicznych (o 5,5%).

## 2. Systemy płatności detalicznych

### a. Krajowy System Rozliczeń

Krajowy System Rozliczeń (KSR) umożliwia dokonywanie rozliczeń krajowych transakcji kartowych w złotych pomiędzy podmiotami krajowymi funkcjonującymi na rynku kart płatniczych w Polsce, będącymi członkami systemu KSR. System KSR prowadzony jest przez First Data S.A.

W I połowie 2020 r. w systemie KSR nastąpił spadek liczby zrealizowanych zleceń o 28% oraz wartości zrealizowanych zleceń o 21%.

**b. Elixir**

W systemie Elixir realizowane są płatności uznaniowe i obciążeniowe osób indywidualnych i firm, jak również samych banków w złotych. Wszystkie transakcje skierowane do systemu rozliczane są w czasie jednej z trzech sesji Elixir odbywających się każdego dnia.

Dane za III kwartał 2020 r. wskazują na niewielkie zwiększenie liczby transakcji w systemie Elixir o 1,2% w porównaniu do II kwartału oraz wzrost ich wartości o 5,26%.

Systemy: Elixir, Euro Elixir oraz Express Elixir prowadzone są przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A.

**c. Euro Elixir**

System Euro Elixir, funkcjonujący w ramach zintegrowanej infrastruktury Jednolitego Obszaru Płatności w Euro (SEPA), wykorzystywany jest do realizacji przelewów krajowych i zagranicznych w euro.

Z danych za III kwartał 2020 r. wynika, że po kilku kwartałach spadków nastąpił wzrost ilości transakcji i wartości operacji rozliczanych w systemie Euro Elixir.

Liczba transakcji wzrosła o 9,98%. Natomiast wzrost wartości realizowanych płatności wyniósł 8,27%.

**d. Express Elixir**

System Express Elixir umożliwia realizację płatności w ciągu paru minut, 24 godziny na dobę przez 7 dni w tygodniu, w przeciwieństwie do standardowych płatności detalicznych, w których pełne rozliczenie trwa dłużej.

W III kwartale 2020 r. odnotowano ponad 16,5 milionów rozliczonych transakcji, co stanowi wzrost aż o 30,25% przelewów natychmiastowych. O 12,75% wzrosła z kolei wartość obrotów.

### e. BLIK

System umożliwia dokonywanie przy użyciu urządzeń przenośnych (np. telefony komórkowe oraz tablety) płatności zarówno przez internet, jak i w tradycyjnych sklepach i punktach usługowych oraz pomiędzy użytkownikami. Pozwala on na błyskawiczne przesłanie środków pieniężnych drugiej osobie bez konieczności podawania numeru rachunku bankowego, a jedynie poprzez podanie jej numeru telefonu. W celu aktywowania usługi, użytkownik systemu BLIK musi jedynie powiązać w aplikacji numer swojego telefonu z numerem rachunku bankowego. System BLIK jest prowadzony przez Polski Standard Płatności sp. z o.o.

W systemie BLIK nastąpiły znaczące wzrosty zarówno w liczbie zrealizowanych zleceń – o 35%, jak i w wartości zrealizowanych zleceń – o 36%. Średnia dzienna liczba rozliczanych zleceń na przestrzeni I półrocza 2020 r. wyniosła 954,7 tys. (w poprzednim okresie wynosiła 698,8 tys.)

### f. BlueCash

BlueCash to system, który działa w ramach usługi BlueMedia. Umożliwia on dokonanie natychmiastowych przelewów między bankami. Polecenia przelewu za pośrednictwem systemu mogą być dokonywane 24 godziny na dobę przez 7 dni w tygodniu.

W I półroczu 2020 r. nastąpił spadek zarówno liczby, jak i wartości zrealizowanych zleceń. Liczba dokonanych transakcji była o 26% mniejsza niż w II półroczu 2019 r., a ogólna wartość transakcji niższa o 30%.

## V. Wnioski

Rok 2020 upłynął pod znakiem pandemii koronawirusa, która zdecydowanie wpłynęła na zwyczaje płatnicze Polaków. Wraz ze zwyczajami zmieniają się również usługi płatnicze, tak aby dopasować się do potrzeb klientów. Dotyczy to przede wszystkim kreowania nowych, ale także doskonalenia już dostępnych form płatności.

Dostrzec można znaczący zwrot w kierunku płatności bezgotówkowych. Sprzyja temu ubankowienie społeczeństwa, cyfryzacja, wzrost liczby użytkowników e-bankowości

i płatności mobilnych. Z popularyzacją płatności bezgotówkowych wiąże się także wzrost liczby terminali POS.

Dane w raporcie zostały zaczerpnięte ze źródeł: Narodowego Banku Polskiego, Krajowej Izby Rozliczeniowej, Europejskiego Banku Centralnego, Raportu NETB@NK za III kwartał 2020 r., First Data, Fundacji Polska Bezgotówkowa, materiałów akcji Warto Bezgotówkowo, portalu aleBank.pl, badań Instytutu Prognoz i Analiz Gospodarczych.